

EDUKACJA I KSZTAŁCENIE W MAŁOPOLSCE

RAPORT ZA ROK 2007

maj 2008 rok

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Wojewódzki
Urząd
Pracy
w Krakowie

EUROPEJSKI FUNDUSZ
SPOŁECZNY

Raport powstał w ramach projektu „Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji”, realizowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Autor raportu: Michał Zawadzki

Copyright © Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2008

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, powielanie lub rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.

SPIS TREŚCI

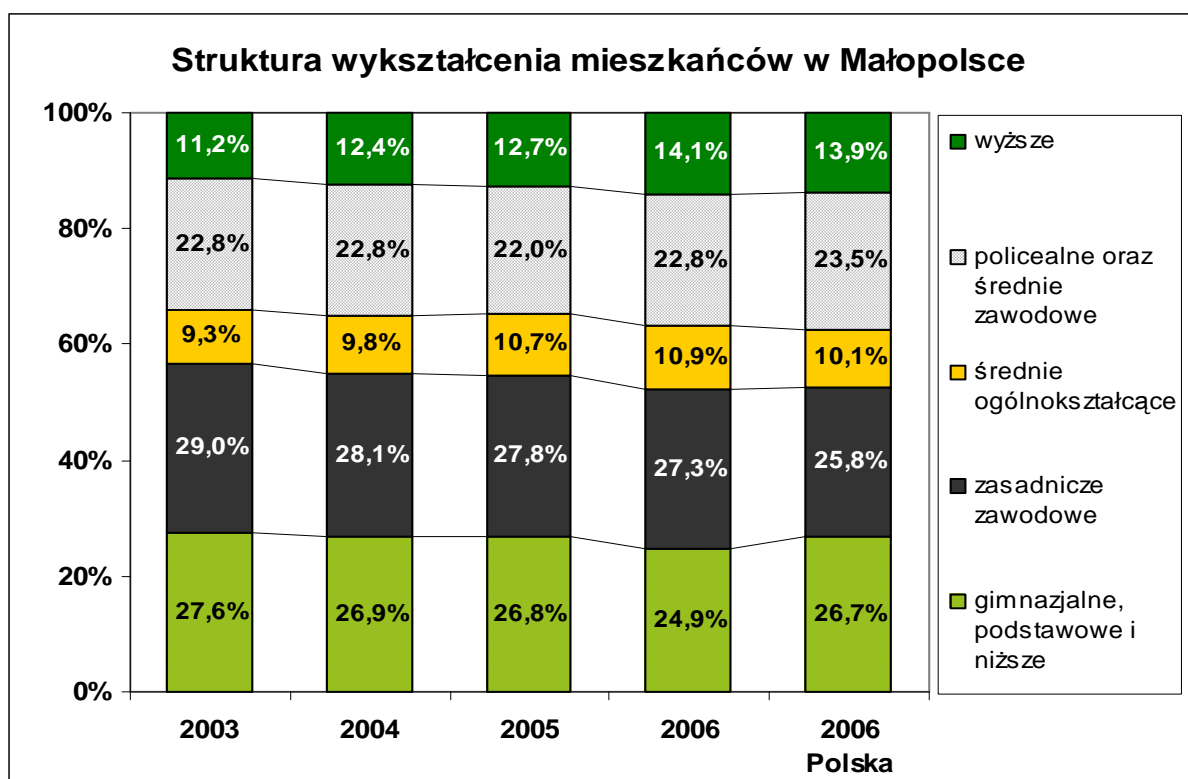
1. WPROWADZENIE	4
2. STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA	5
3. SZKOLNICTWO DLA DZIECI I MŁODZIEŻY.....	6
1.1 Nauka języków obcych.....	8
1.2 Komputeryzacja	8
1.3 Egzamin gimnazjalny i maturalny.....	11
4. SZKOLNICTWO WYŻSZE	13
5. KSZTAŁCENIE USTAWICZNE.....	17
6. WNIOSKI	27

1. WPROWADZENIE

W niniejszym rozdziale zaprezentowano i przeanalizowano dane dotyczące wybranych elementów składających się na funkcjonowanie systemu edukacji w Małopolsce. Przedstawiono zmiany w strukturze wykształcenia w Małopolsce na przestrzeni ostatnich kilku lat. Dane zaprezentowano w kontekście średnich danych charakterystycznych dla kraju, co pozwoliło na porównanie sytuacji województwa małopolskiego z sytuacją ogólnokrajową. W rozdziale zaprezentowano również dane dotyczące szkolnictwa dla dzieci i młodzieży w Małopolsce, ukazując zmiany w strukturze szkół jak i uczniów jakie zanotowano od momentu wprowadzenia reformy edukacji w roku 1999. Pokazano także w jaki sposób kształtuje się nauka języków obcych w małopolskich szkołach dla dzieci i młodzieży, a także porównano wyniki egzaminu gimnazjalnego oraz maturalnego uzyskane w małopolskich szkołach ze średnimi danymi charakterystycznymi dla kraju. Powyższe dane przedstawiono również uwzględniając podział na poszczególne małopolskie powiaty. W podobny sposób zaprezentowano wskaźnik komputeryzacji małopolskich szkół dla dzieci i młodzieży, ukazując miejsca, gdzie sytuacja pod tym względem wymaga poprawy. W rozdziale zaprezentowano także dane dotyczące szkolnictwa wyższego w Małopolsce, w szczególności koncentrując się na ukazaniu zmian w strukturze studentów na przestrzeni ostatnich lat. Zaprezentowano również wskaźnik popularności poszczególnych typów szkół wyższych w Małopolsce, a także strukturę studentów według kierunków studiów. Omówiono również sytuację kształcenia ustawicznego w Małopolsce, skupiając główną uwagę na analizie poziomu uczestnictwa Małopolan w tego typu kształceniu. Ostateczne wnioski ukazują te miejsca na płaszczyźnie edukacji w Małopolsce, które wymagają działań na rzecz poprawy sytuacji, w szczególności koncentrując się na analizie kondycji szkolnictwa zawodowego oraz jakości kształcenia ustawicznego.

2. STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA

Analizując strukturę wykształcenia mieszkańców województwa małopolskiego w roku 2006¹, należy przede wszystkim zauważyć znaczny wzrost udziału osób z wykształceniem wyższym w porównaniu z poprzednimi latami. W porównaniu z całym krajem województwo małopolskie posiada nieznacznie wyższy wskaźnik udziału mieszkańców z tym typem wykształcenia (Małopolska – 14,1%, Polska – 13,9%). Małopolska charakteryzuje się również wyższym udziałem osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym niż średni udział charakterystyczny dla kraju (Małopolska – 10,9%, Polska – 10,1%). Podobnie jak w poprzednich latach dominującą grupę w Małopolsce stanowią osoby z wykształceniem średnim zawodowym oraz policealnym, aczkolwiek jest ich nieznacznie mniej niż ich średnia liczba charakterystyczna dla kraju (Małopolska – 22,8%, Polska – 23,5%). Maleje za to udział osób posiadających wykształcenie zawodowe w Małopolsce, aczkolwiek w porównaniu ze średnimi wynikami charakterystycznymi dla kraju, w Małopolsce jest więcej osób posiadających ten typ wykształcenia (Małopolska – 27,3%, Polska – 25,8%). Zauważalny jest również spadek liczby osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym – liczba ta jest mniejsza niż średnia dla kraju (Małopolska – 24,9%, Polska – 26,7%).

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

¹ W momencie przygotowywania oceny rocznej Główny Urząd Statystyczny nie opublikował w tym zakresie danych za rok 2007.

3. SZKOLNICTWO DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

Reforma systemu edukacji z 1999 roku spowodowała wiele zmian w szkolnictwie w Polsce na przestrzeni ostatnich kilku lat². Do najważniejszych z nich należało przekształcenie ośmioletnich szkół podstawowych w szkoły podstawowe z sześcioletnim okresem nauczania, utworzenie 3 letnich gimnazjów oraz wprowadzenie nowej formuły funkcjonowania szkół ponadgimnazjalnych (zasadnicze szkoły zawodowe, licea profilowane, technika). Reforma systemu szkolnego założyła ponadto osiągnięcie do 2010 roku celu strategicznego, jakim jest zwiększenie udziału kształcenia ogólnokształcącego do 80% i ograniczenie kształcenia zawodowego do 20% na poziomie ponadgimnazjalnym. Innym założonym celem, który w sposób znaczący determinuje kształt szkolnictwa w Polsce, jest dążenie do sześciokrotnego zwiększenia współczynnika skolaryzacji brutto w zakresie kształcenia na poziomie wyższym (z 11% w 1990 do 65% w 2010 roku). Filozofia upowszechniania kształcenia na poziomie średnim i wyższym ma swój wyraz w „Strategii rozwoju edukacji na lata 2007-2013”³.

Współczynnik skolaryzacji brutto - relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. (Źródło: GUS).

Wyżej zasygnalizowane zmiany w strategii rozwoju systemu edukacji w Polsce, mają swoje odzwierciedlenie w danych na poziomie województwa⁴. Systematycznie maleje liczba szkół podstawowych w Małopolsce. W roku szkolnym 2006/2007 szkolnictwo dla dzieci i młodzieży obejmowało 1 524 szkoły podstawowe, w tym 53 specjalne. Uczyło się w nich prawie 226 tys. dzieci (w tym blisko 1,8 tys. dzieci w szkołach specjalnych). W porównaniu z pierwszym rokiem wdrażania nowego systemu edukacji (1999/2000) liczba szkół podstawowych w Małopolsce zmniejszyła się o 175, tj. o 10,3%, a liczba uczniów o 118,5 tys., tj. o 34,4%. Związane jest to ze spadkiem liczby dzieci w wieku od 7 do 12 lat w tym okresie, jak również ze skróceniem o dwa lata cyklu kształcenia w szkole podstawowej. Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja w gimnazjach. Od momentu ich powstania liczba szkół systematycznie wzrasta. W porównaniu z pierwszym rokiem ich funkcjonowania, w Małopolsce nastąpił wzrost liczby placówek o 188, tj. o 35,7% oraz wzrost liczby uczącej się w nich młodzieży – o 84,4 tys., tj. o 161,7%. W roku 2006/2007 w 714 gimnazjach (w tym

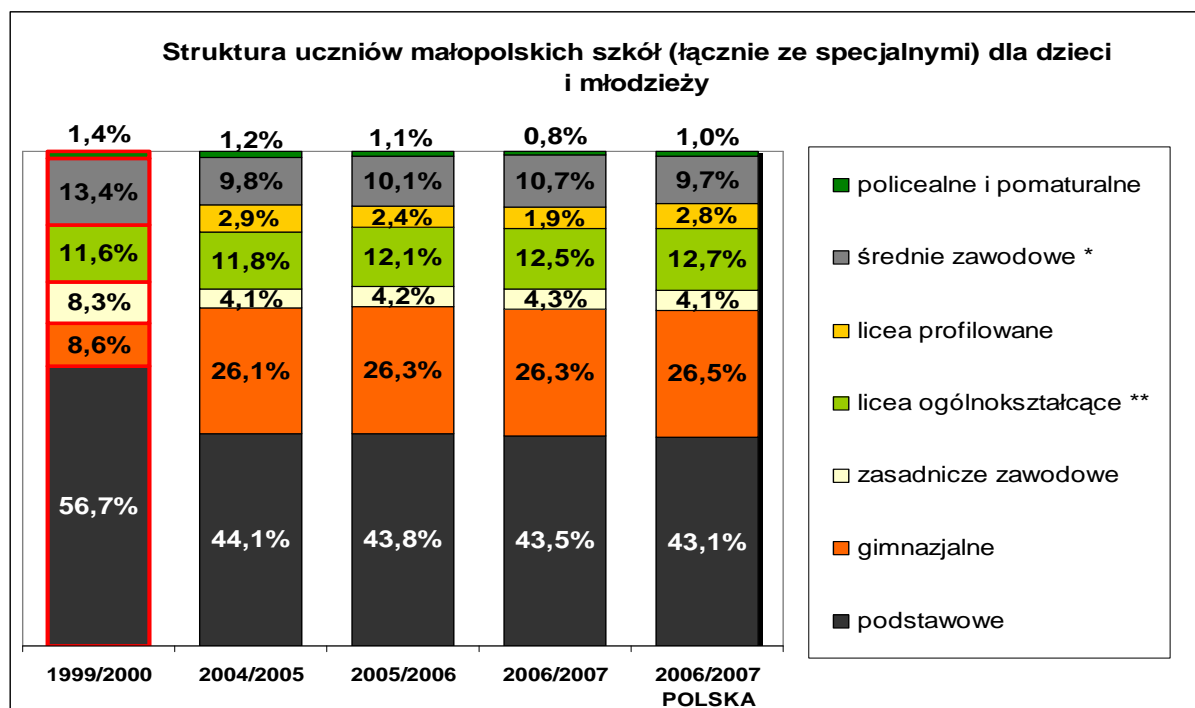
² Strategia rozwoju szkolnictwa w Polsce do 2010, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa, 2002.

³ Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa, 2006.

⁴ Edukacja w województwie małopolskim w roku szkolnym 2006/2007. Informacja sygnalna, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2007.

w 52 gimnazjach specjalnych) uczyło się 136,6 tys. uczniów (w tym 2,2 tys. w gimnazjach specjalnych).

Biorąc pod uwagę dane dotyczące liceów ogólnokształcących, w roku 2006/2007 w województwie małopolskim funkcjonowały 204 licea ogólnokształcące, w których uczyło się 64,7 tys. młodzieży. Natomiast do 185 techników uczęszczało 53,1 tys. uczniów, a do 21 szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe - 2,3 tys. uczniów. W 99 liceach profilowanych naukę kontynuowało 10 tys. młodzieży, w 164 małopolskich szkołach zasadniczych zawodowych kształciło się 22,4 tys. uczniów. W przypadku małopolskich średnich szkół zawodowych możemy zaobserwować istotny wzrost udziału uczniów tych szkół spośród wszystkich szkół w województwie. Zauważalna jest także różnica w udziale uczniów małopolskich szkół zawodowych w populacji uczniów wszystkich szkół w Małopolsce w roku szkolnym 2006/2007 w porównaniu ze średnimi danymi charakterystycznymi dla kraju – w Małopolsce udział ten był wyższy o 1% w porównaniu ze średnim dla kraju. Natomiast w przypadku liceów profilowanych w Małopolsce udział ten był niższy o 0,8%. Warto również zauważyć, że na przestrzeni kilku ostatnich lat odnotowujemy w Małopolsce znaczący, systematyczny spadek zainteresowania kształceniem w szkołach policealnych i pomaturalnych oraz w liceach profilowanych.

* łącznie ze szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe i technikami uzupełniającymi

** łącznie z liceami uzupełniającymi

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych; Urząd Statystyczny w Krakowie

1.1 Nauka języków obcych

W roku szkolnym 2006/2007 w małopolskich szkołach dla dzieci i młodzieży - podstawowych, gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych i policealnych - realizowana była nauka następujących języków obcych: angielskiego, francuskiego, niemieckiego, rosyjskiego oraz w mniejszym stopniu innych, m.in. łaciny, hiszpańskiego i włoskiego. Dominującym językiem obcym wśród uczniów wszystkich typów szkół był język angielski. W roku szkolnym 2006/2007 uczyło się go obowiązkowo 343,6 tys. uczniów, co stanowiło 66% ogólnej liczby uczniów wszystkich typów szkół. W poprzednim roku szkolnym uczących się języka angielskiego było prawie 351 tys. (65% ogółu). Drugim, pod względem liczebności uczących się, jest język niemiecki. Obowiązkowo uczyło się go w roku 2006/2007 (we wszystkich typach szkół) 152,6 tys. uczniów, czyli średnio co 3 uczeń. W stosunku do poprzedniego roku szkolnego odsetek uczących się języka niemieckiego w ogólnej liczbie uczniów kształtował się na podobnym poziomie⁵.

Biorąc pod uwagę dane dotyczące preferencji językowych w związku z egzaminem maturalnym, w roku 2007 w Małopolsce największy odsetek uczniów zdawał język angielski (30 335 osób; 82,13%). Na kolejnych miejscach sytuował się: język niemiecki (5 154 osób; 13,95%), język rosyjski (977 osób; 2,65%), język francuski (385 osób; 1,04%), język włoski (71 osób; 0,19%) oraz język hiszpański (14 osób; 0,04%)⁶.

1.2 Komputeryzacja

W roku szkolnym 2006/2007 na 1 524 szkoły podstawowe działające w województwie małopolskim, 1 408 szkół (92,4%) posiadało komputery przeznaczone do użytku uczniów, w tym z dostępem do Internetu 1 246 (81,8%). Ponadto, w komputery wyposażonych było 540 (75,6%) gimnazjów, w tym 523 (73,2%) z dostępem do Internetu oraz 322 (44,1%) szkoły ponadgimnazjalne⁷ i policealne dla dzieci i młodzieży, w tym 312 (42,7%) z dostępem do Internetu. Biorąc pod uwagę szkoły ponadgimnazjalne, najwięcej placówek wyposażonych w komputery to licea ogólnokształcące (123 szkoły, tj. 60,3%)⁸.

W porównaniu ze średnim poziomem komputeryzacji poszczególnych typów szkół w Polsce, w Małopolsce można zauważyć bardzo niski poziom komputeryzacji zasadniczych szkół zawodowych. Średnio aż 58 uczniów tego typu szkół przypada na jeden komputer, kiedy

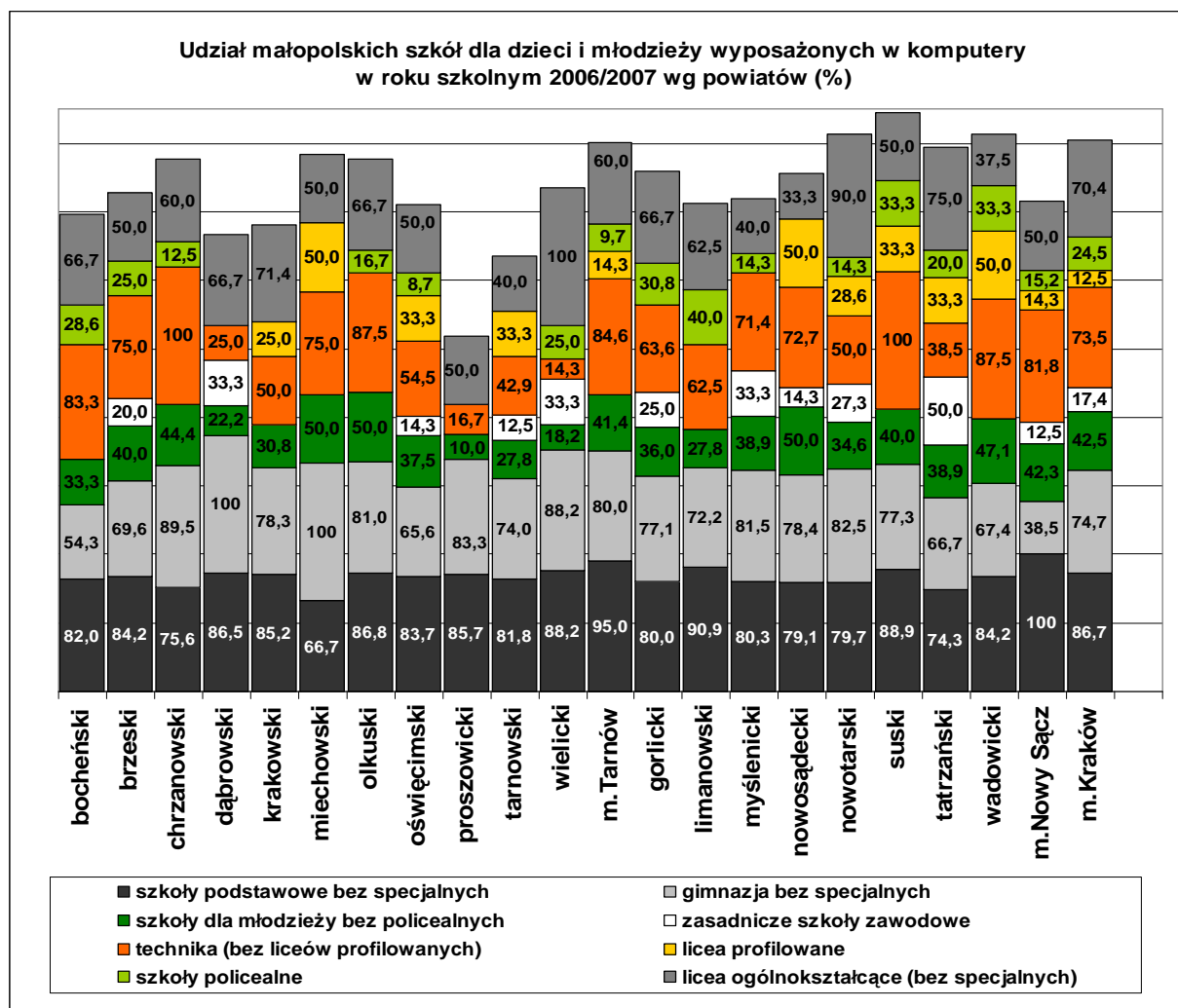
⁵ Edukacja w województwie małopolskim w roku szkolnym 2006/2007. Informacja sygnałna, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2007.

⁶ Informacja o wynikach egzaminu maturalnego 2007 zdających w województwach: lubelskim, małopolskim i podkarpackim, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie. Wydział badań i analiz, 2007.

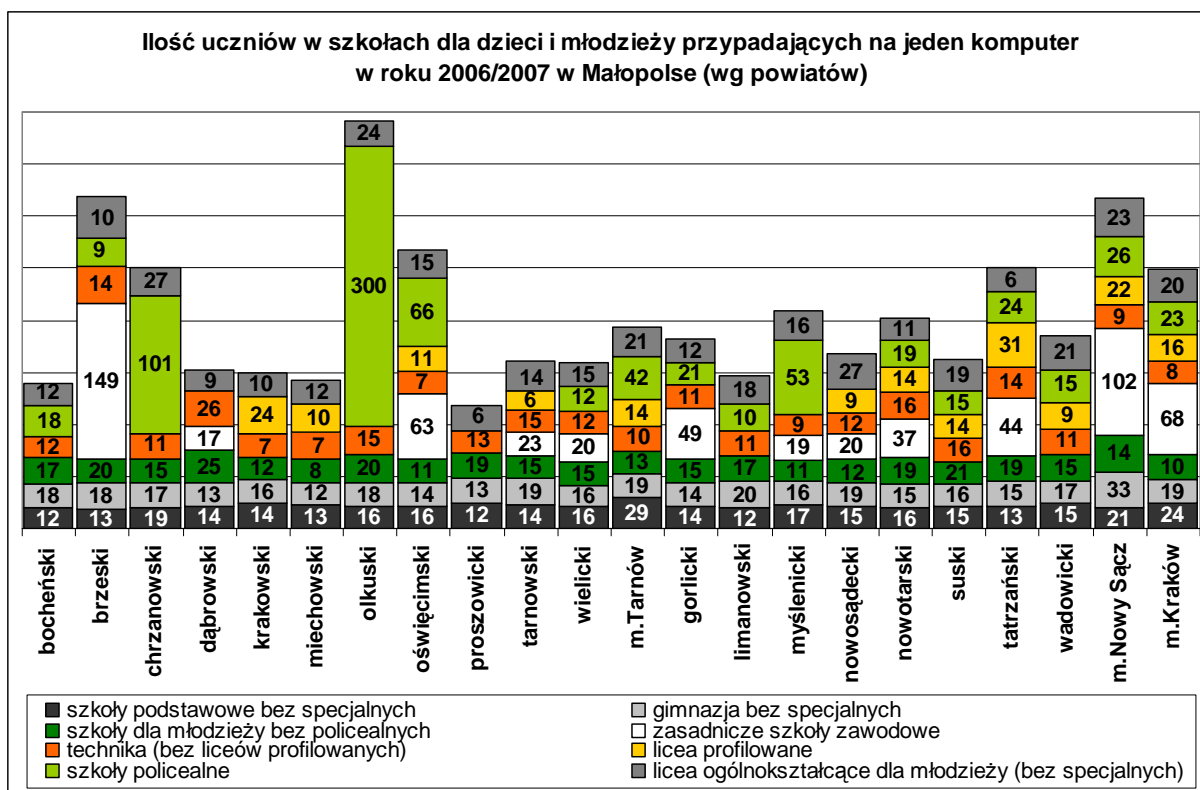
⁷ Szkoły ponadgimnazjalne zorganizowane są najczęściej w zespoły szkół, gdzie występuje wspólne użytkowanie komputerów, które wykazywane są raz przez jedną ze szkół.

⁸ Edukacja w województwie małopolskim w roku szkolnym 2006/2007. Informacja sygnałna, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2007.

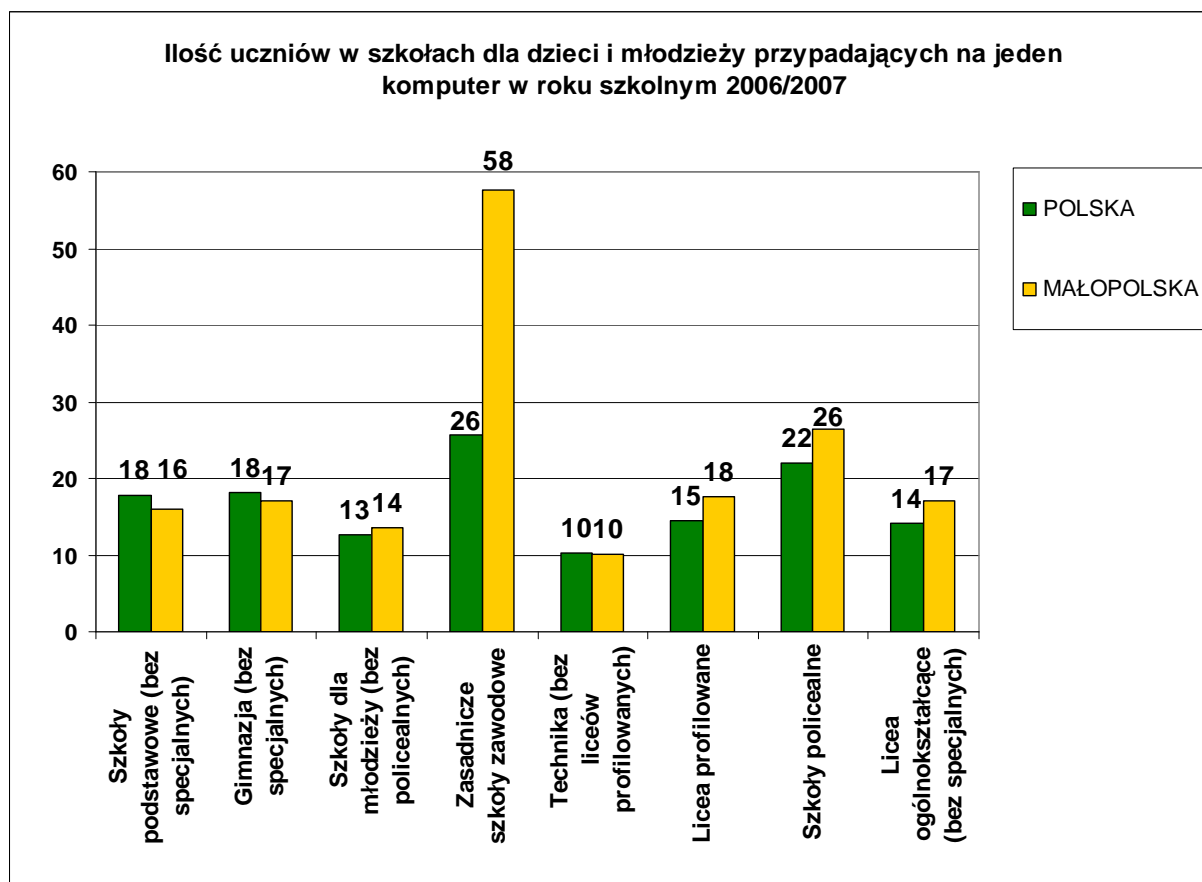
w kraju średnia ilość wynosi 26. Najgorzej pod tym względem wypada powiat brzeski (149 uczniów na jeden komputer), miasto Nowy Sącz (102 uczniów), miasto Kraków (68 uczniów) oraz powiat oświęcimski (63 uczniów). Z kolei biorąc pod uwagę udział skomputeryzowanych zasadniczych szkół zawodowych, najwyższy wskaźnik w tym względzie wyniósł zaledwie 50% (powiat tatrzański). Uwagę zwraca również bardzo niski udział skomputeryzowanych szkół policealnych w naszym województwie, a także niekorzystny wskaźnik ilości uczniów przypadających na jeden komputer w tego typu szkołach, szczególnie w powiecie olkuskim (300 uczniów) oraz chrzanowskim (101 uczniów). Na stosunkowo dobrym poziomie kształtuje się poziom komputeryzacji szkół podstawowych oraz gimnazjalnych w Małopolsce.

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

1.3 Egzamin gimnazjalny i maturalny

W roku 2007 statystyczny uczeń klasy trzeciej gimnazjalnej w województwie małopolskim uzyskał łącznie w obu częściach egzaminu gimnazjalnego 59 punktów na 100 możliwych do zdobycia (z każdej części można było uzyskać maksymalnie 50 punktów). Jest to lepszy wynik niż średni wynik charakterystyczny dla całego kraju (56,8 pkt.). W części humanistycznej oraz matematyczno-przyrodniczej uczniowie województwa małopolskiego uzyskali średnio w 2007 roku odpowiednio 32,78 i 26,19 punktów – więcej niż średnia ilość punktów jaką uzyskali uczniowie w całym kraju⁹.

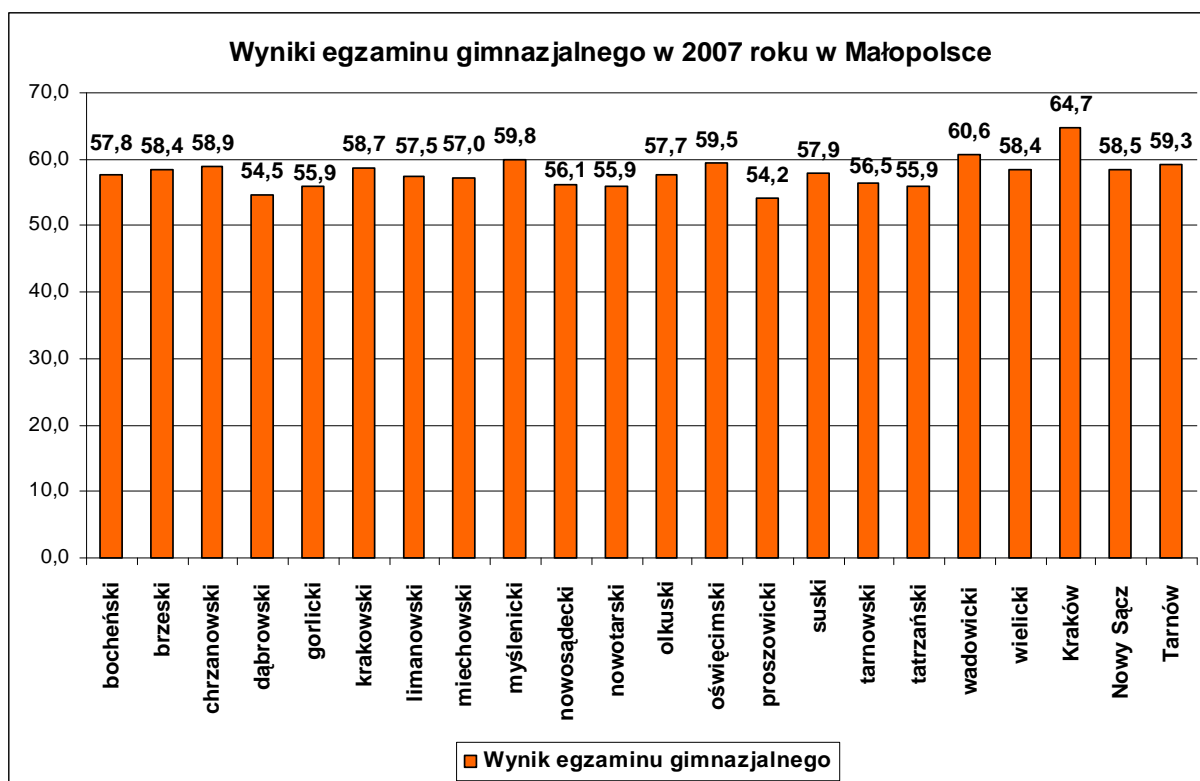
Wyniki egzaminu gimnazjalnego w 2007 roku

	cz. humanistyczna	cz. matematyczno- przyrodnicza	Razem
POLSKA	31,5 pkt.	25,3 pkt.	56,8 pkt.
Małopolska	32,8 pkt.	26,2 pkt.	59,0 pkt.

Źródło: OKE w Krakowie

Najlepiej pod względem wyniku egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonego w 2007 roku wypadło miasto Kraków (64,7 pkt.), najgorszy wynik odnotowano w powiecie proszowickim (54,2 pkt.). Warto również zwrócić uwagę na zależność, że im mniejsza miejscowość, tym gorszy wynik egzaminu. W województwie małopolskim średni wynik egzaminu gimnazjalnego na wsi wyniósł w 2007 roku 50,4 punktów, dla miast do 20 tysięcy mieszkańców – 51,5, dla miast od 20 do 100 tysięcy mieszkańców – 52,5, natomiast dla miast powyżej 100 tysięcy mieszkańców – 57,6 punktów.

⁹ Wyniki egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonego w dniach 24 i 25 kwietnia 2007 roku, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, 2007.

Źródło: OKE w Krakowie

Dane dotyczące wyników egzaminu maturalnego pokazują, że w województwie małopolskim w 2007 roku świadectwo maturalne otrzymało 92% zdających – jest to wyższy wynik niż średni w Polsce (89%). Jedynie w przypadku liceów ogólnokształcących poziom zdawalności egzaminu maturalnego w Małopolsce (97%) zbliżony jest do średniego poziomu krajowego (96%) – w przypadku pozostałych typów szkół, wynik ten jest zdecydowanie wyższy.

Udział osób, które zdały egzamin maturalny w 2007 roku

	Licea ogólnokształcące	Licea profilowane	Technika	Licea uzupełniające	Technika uzupełniające
POLSKA	96%	81%	82%	58%	54%
Małopolska	97%	88%	87%	64%	62%

Źródło: OKE w Krakowie

4. SZKOLNICTWO WYŻSZE

Analiza struktury wykształcenia w Małopolsce pokazała, że na przestrzeni ostatnich lat możemy zaobserwować wzrost liczby osób legitymujących się wykształceniem wyższym. Niewątpliwie wynika to z dynamicznego rozwoju szkolnictwa wyższego w regionie - z roku na rok systematycznie wzrasta liczba studentów i absolwentów szkół wyższych w Małopolsce. Na 34 małopolskich uczelniach studiowało w roku akademickim 2006/2007¹⁰ 203,5 tys. studentów, z czego 55,7% stanowiły kobiety. Na studiach stacjonarnych studiowało 115,5 tys. osób, czyli 56,8% ogółu uczących się. W 2006 roku 34,5 tys. osób otrzymało dyplom ukończenia szkoły wyższej.

W Krakowie w roku akademickim 2006/2007 studiowało około 177 tysięcy studentów, co stanowiło 87% studentów w Małopolsce, natomiast liczba absolwentów szkół wyższych w 2006 roku w Krakowie wyniosła przeszło 28 tysięcy, co stanowiło 81% wszystkich absolwentów tego typu szkół w województwie. W Krakowie funkcjonowało 21 szkół wyższych, co stanowiło 62% wszystkich tego typu szkół w Małopolsce.

Obraz szkolnictwa wyższego w Małopolsce

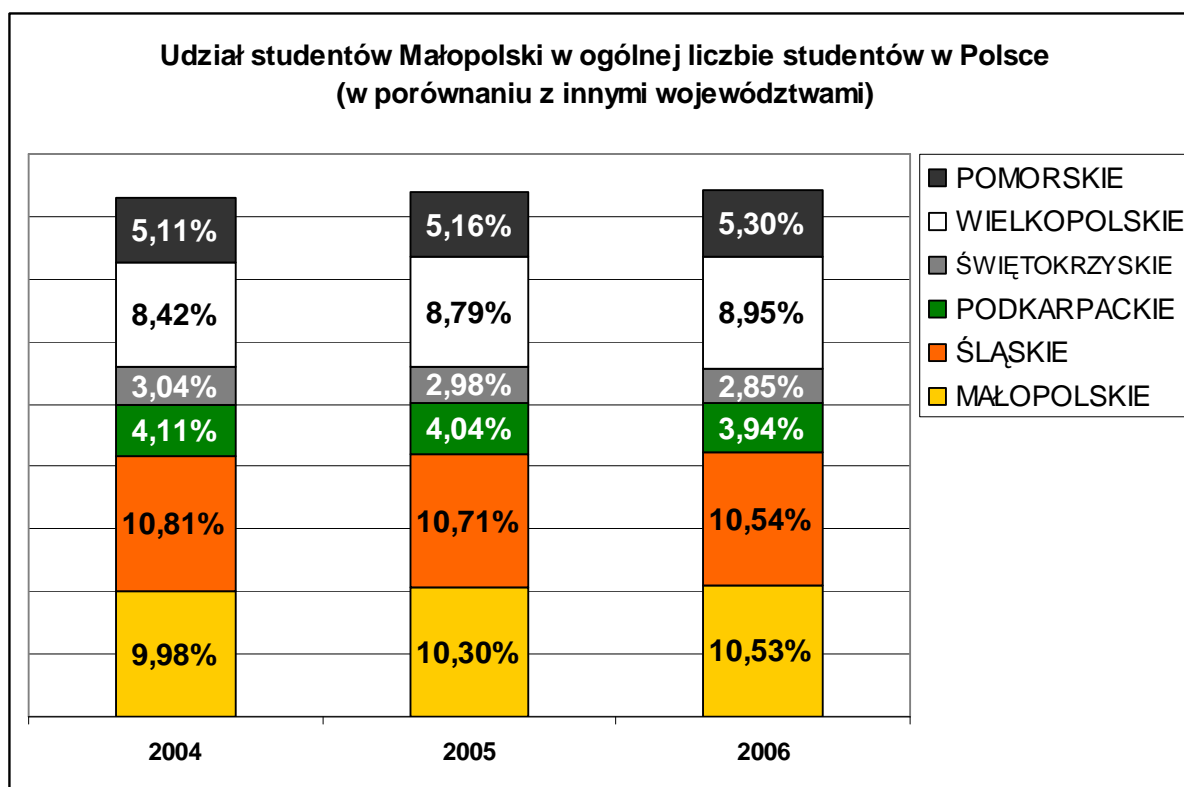
Rok akademicki	Szkoly	Studenci ^a		Absolwenci ^{a,b}		Nauczyciele pełnozatrudnieni
		Ogółem	W tym kobiety	Ogółem	W tym kobiety	
2004/2005	32	192282	106635	29958	19105	11013
2005/2006	34	201115	112007	33087	21380	11418
2006/2007	34	203536	113406	34509	22443	11650

^a Łącznie z obcokrajowcami ^b Z poprzedniego roku akademickiego

Źródło: Urząd Statystyczny w Krakowie

Zauważalny jest wzrost udziału studentów małopolskich szkół wyższych w ogólnej liczbie studentów w Polsce – od roku 2004 do 2006 wzrósł on o 0,55%. Pod tym względem, w porównaniu z wybranymi województwami, Małopolska sytuuje się na czołowym miejscu (podobną dynamiką charakteryzuje się jedynie województwo wielkopolskie). Mało tego, w roku 2006 udział studentów małopolskich szkół wyższych w ogóle studentów w Polsce wyniósł 10,5%, co także jest jednym z najwyższych wyników w porównaniu z innymi województwami (podobny wynik osiągnęło jedynie województwo śląskie).

¹⁰ W roku akademickim 2006/2007 w szkolnictwie wyższym została zmieniona nazwa systemu studiów na stacjonarne (dawniej dzienne) i niestacjonarne (wieczorowe, zaoczne i eksternistyczne).

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Małopolska plasuje się też na jednym z czołowych miejsc w Polsce pod względem liczby studentów na 10 tys. ludności. W roku 2006 wskaźnik ten wyniósł 621 i był o 10 osób wyższy niż w roku poprzednim. Na przestrzeni ostatnich lat dystans pod względem liczby studentów, jaki wyróżnia Małopolskę na tle średniej w kraju, powiększa się na korzyść naszego regionu.

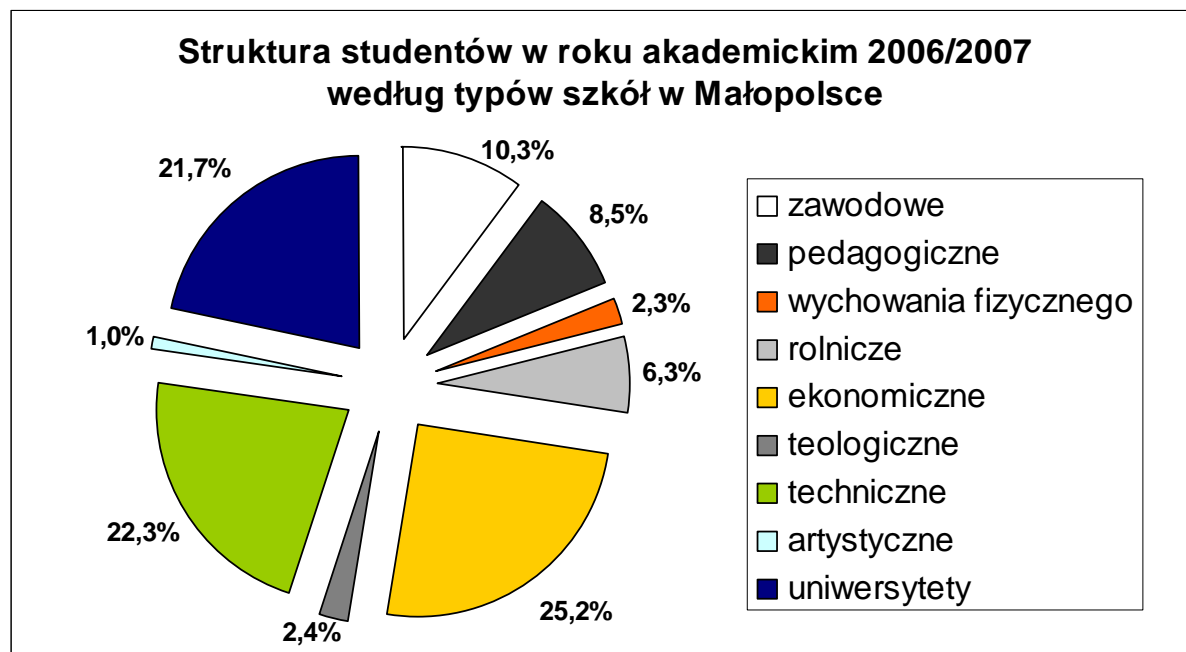
Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności

	2004	2005	2006
POLSKA	501	508	506
Małopolska	585	611	621
<i>Dystans Polski do Małopolski</i>	<i>84</i>	<i>103</i>	<i>115</i>

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Na największej małopolskiej uczelni – Uniwersytecie Jagiellońskim – studiował w roku 2006/2007 statystycznie co 5 małopolski student. Największą popularnością, podobnie jak w latach poprzednich, cieszyły się jednak szkoły ekonomiczne, gdzie studiowało 25,5% wszystkich uczących się. Obok szkół ekonomicznych, wysoką popularnością cieszą się wyższe szkoły techniczne (22%) oraz uniwersytety (21,8%). Pozytywnym zjawiskiem obserwowanym na przestrzeni ostatnich lat jest wzrost popularności wyższych szkół

zawodowych¹¹ (od 2004 do 2006 roku wzrost o 1,7%) – udział tego typu szkół w ogólnej strukturze studentów kształtuje się jednak cały czas na bardzo niskim poziomie (w roku 2006/2007: 10,3%).

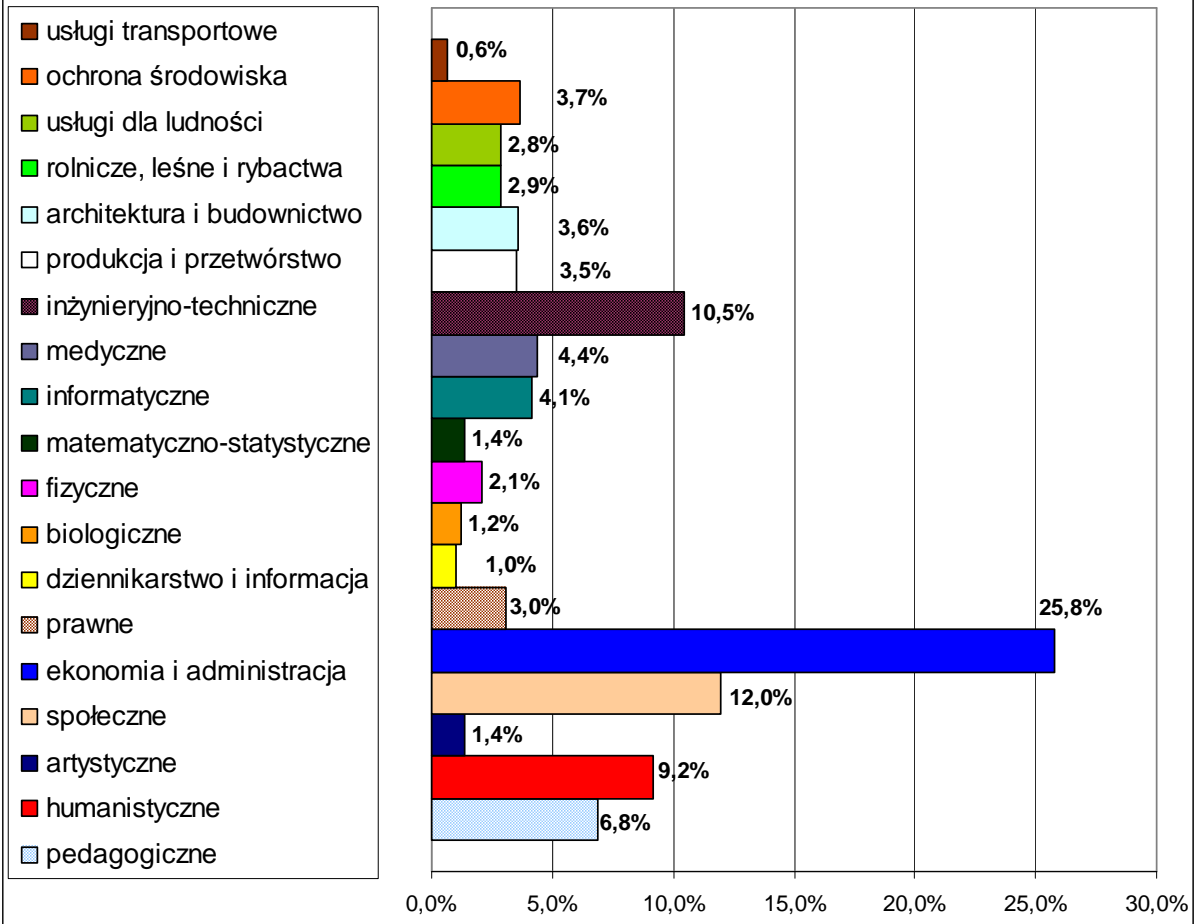
Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Od 2004 roku zdecydowanie największą popularnością cieszą się kierunki studiów związane z ekonomią i administracją (w roku 2006/2007: 26%). Znaczący procent osób studiuje również na kierunkach społecznych (w roku 2006/2007: 12%) oraz inżynieryjno-technicznych (10,5%). Warto również dodać, że w roku akademickim 2006/2007 stypendia otrzymywało 28% ogółu studentów, czyli 57 535 osób, z czego 21 427 za wyniki w nauce. Ponadto, małopolskie uczelnie cieszyły się w roku akademickim 2006/2007 dużą popularnością wśród obcokrajowców. Studiowało ich w Małopolsce 1 614, najwięcej osób pochodziło z krajów sąsiednich, ale również z tak odległych państw jak Australia, Angola, Tanzania, Chiny czy Brazylia. Na studiach doktoranckich w roku akademickim 2006/2007 naukę kontynuowały 4 224 osoby (w roku 2005/2006 – 4 125). Natomiast na studiach podyplomowych uzupełniało swoją wiedzę 12 950 słuchaczy, czyli o 23,4% więcej niż w roku poprzednim¹².

¹¹ Wyższe Szkoły Zawodowe rozpoczęły funkcjonowanie w 1997 roku.

¹² Edukacja w województwie małopolskim w roku szkolnym 2006/2007. Informacja sygnalna, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2007.

**Struktura studentów według kierunków studiów w roku akademickim
2006/2007 w Małopolsce**

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

5. KSZTAŁCENIE USTAWICZNE

Kształcenie formalne - system kształcenia oparty na stałych pod względem czasu i treści nauki formach (klasy, stopnie, szkoły, programy i podręczniki), prowadzący od nauczania początkowego do uniwersytetu i włączający - obok kursów wykształcenia ogólnego – wiele programów specjalnych oraz instytucji stacjonarnego kształcenia technicznego i zawodowego. (Źródło: *Okoń W., Słownik pedagogiczny, Warszawa, 1992*).

Kształcenie nieformalne - samodzielne realizowane przez respondentą w celu uzyskania wiedzy, umiejętności lub ich doskonalenia, które odbywa się poza zorganizowanymi formami edukacji szkolnej i pozaszkolnej; w takim kształceniu nie uczestniczy bezpośrednio i aktywnie ani nauczyciel, ani szkoła lub inna instytucja. (Źródło: *Badanie Aktywności Ekonomicznej Dorosłych, GUS, 2004*).

Kształcenie incydentalne - trwający przez całe życie nie zorganizowany i niesystematyczny proces nabywania przez każdego człowieka wiadomości, sprawności, przekonań i postaw na podstawie codziennego doświadczenia oraz wpływów wychowawczych otoczenia. (Źródło: *Okoń W., Słownik pedagogiczny, Warszawa, 1992*).

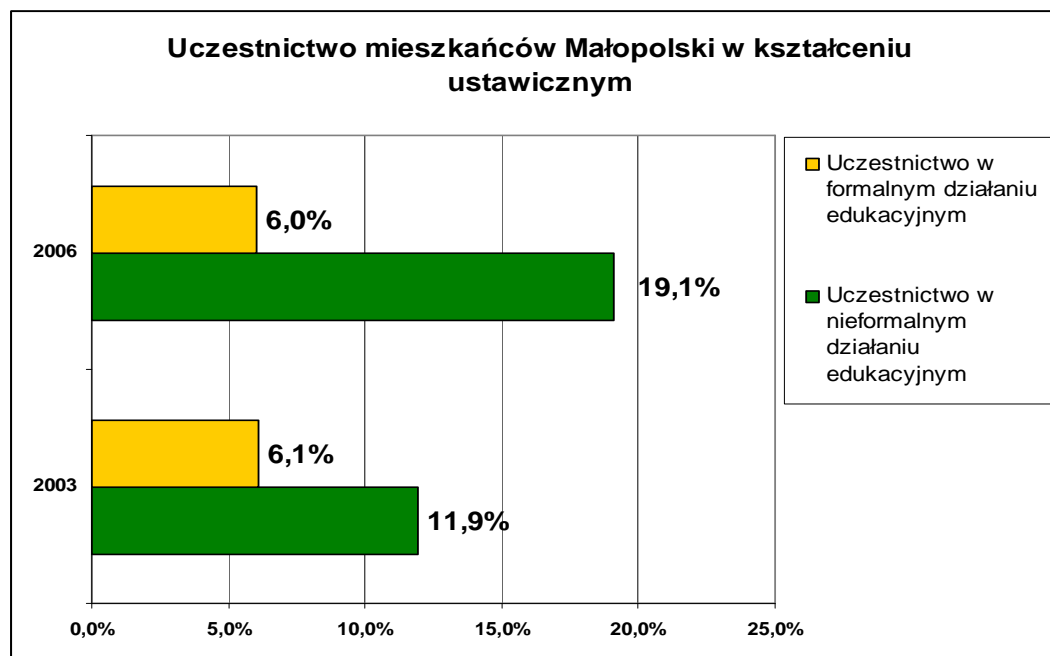
Kształcenie ustawiczne jest jednym z priorytetowych obszarów działania Unii Europejskiej, która stawia sobie za cel budowę gospodarki opartej na wiedzy i kształtowanie nowoczesnego, potrafiącego sprostać wymogom tej gospodarki społeczeństwa. Badania jakościowe, zrealizowane w ramach projektu „Małopolskie Partnerstwo na Rzecz Kształcenia Ustawicznego”, pokazują, że postawy mieszkańców Małopolski względem uczenia się przez całe życie, w tym zdobywania i rozwijania kompetencji zawodowych, są zasadniczo pozytywne¹³. Badani szczególnie podkreślali znaczenie wiedzy i umiejętności zdobywanych w sposób incydentalny, poprzez uczenie się w miejscu pracy, czytanie fachowych czasopism, korzystanie z Internetu czy wymianę doświadczeń (należy zauważyć, że takie podejście badanych znakomicie koresponduje z kierunkami rozwoju kształcenia przez całe życie wskazywanymi m.in. przez Komisję Europejską w „Memorandum on Lifelong Learning”¹⁴). Ma to swoje odzwierciedlenie w danych dotyczących poziomu uczestnictwa

¹³Górniak J., Jelonek M., Krupnik S., Łukaszewicz K., Worek B., Kształcenie ustawiczne w Małopolsce w opiniach mieszkańców. Raport z drugiego etapu badań naukowych: badania jakościowe, Kraków, Uniwersytet Jagielloński, 2007. Badania przeprowadzone w ramach projektu „Małopolskie partnerstwo na rzecz promocji-rozwoju kształcenia i poradnictwa ustawicznego – model wymiany informacji, narzędzi, badań, dobrych praktyk w obszarze rynku pracy, edukacji i szkoleń” współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz budżet państwa w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

¹⁴ Commission of the European Communities, A Memorandum on Lifelong Learning, Brussels, 30.10. 2000 r.

w 2006 roku, zebranych w ramach Badania Aktywności Edukacyjnej Dorosłych¹⁵. Najwięcej, bo 31% aktywnych zawodowo mieszkańców Małopolski w wieku od 25 do 64 lat wskazało, że rozwijało się poprzez kształcenie incydentalne, czyli np. korzystając z bibliotek, Internetu, czasopism, 19,1% wskazało, że rozwijało swoje kompetencje uczestnicząc w kształceniu nieformalnym, zaś 6% uczestniczyło w kształceniu formalnym, będąc słuchaczami lub studentami różnego rodzaju szkół dla dorosłych czy studiów.

Analizując udział mieszkańców Małopolski w kształceniu nieformalnym należy zauważyć, że od 2003 do 2006 roku udział ten wzrósł o ponad 7%¹⁶. Jak bowiem pokazują dane BAED, w 2003 roku 11,9% aktywnych zawodowo Małopolan uczestnictwo w jakimkolwiek przedsięwzięciu szkoleniowo-edukacyjnym natomiast w roku 2006 udział ten wyniósł 19,1%. Nie zmieniony pozostał natomiast odsetek osób dorosłych kształcących się w systemie edukacji formalnej, i cały czas kształtuje się on na poziomie około 6%. Warto również zauważyć, że nie zmienia się znacząco intensywność kształcenia. Według badań BAED 2006, nadal większość z uczestniczących w doksztalcaniu bierze udział tylko w jednym przedsięwzięciu edukacyjnym w ciągu roku. Jedynie wśród osób z wykształceniem wyższym odnotowano znaczący odsetek osób uczestniczących w dwóch, a nawet w trzech i więcej przedsięwzięciach edukacyjnych w ciągu roku.

Źródło: GUS - BAED 2003 i 2006

¹⁵ Badania Aktywności Edukacyjnej Dorosłych, GUS, 2006.

¹⁶ Badanie Aktywności Edukacyjnej Dorosłych, GUS, 2003, 2006. Należy jednak zaznaczyć, że choć porównanie to pozwala dostrzec rysujące się tendencje, może być obarczone błędem, gdyż w kolejnych edycjach badania BAED objęto nim różną wiekową populację: w badaniach z roku 2003 były to osoby w wieku od 15 do 74 lat, w badaniach z roku 2006 osoby badane mieściły się w przedziale wiekowym od 25 do 64 lat.

W porównaniu z danymi charakterystycznymi dla całej Polski, należy zauważyć poprawę poziomu uczestnictwa w kształceniu nieformalnym w Małopolsce. Według badań BAED w roku 2003 poziom uczestnictwa mieszkańców Małopolski w kształceniu nieformalnym był niższy niż przeciętny poziom uczestnictwa dla całego kraju. Natomiast w roku 2006 odsetek mieszkańców naszego regionu w wieku od 25 do 64 lat uczestniczących w kształceniu nieformalnym wyniósł 19,1%, zaś dla wszystkich mieszkańców Polski uczestniczących w kształceniu nieformalnym w tym samym wieku - 18,6%. Poziom uczestnictwa Małopolan w kształceniu nieformalnym jest wyższy niż w województwie wielkopolskim, świętokrzyskim, podkarpackim, zbliżony do poziomu charakterystycznego dla województwa śląskiego, jednak niższy niż w województwie pomorskim, w którym kształtuje się on na poziomie powyżej 20%¹⁷.

Kształcenie pozaszkolne - udział w szkoleniach i zajęciach edukacyjnych prowadzonych w formie kursów, instruktaży (w miejscu pracy lub poza nim), seminariów, konferencji lub wykładów, na które respondent się zgłosił i w których uczestniczył (również korespondencyjnie), a także lekcje pobierane prywatnie.

(Źródło: *Badanie Aktywności Edukacyjnej Dorosłych, GUS, 2004*).

Pozytywny stosunek mieszkańców Małopolski do uczenia się przez całe życie przekłada się również na wysoki wskaźnik uczestnictwa mieszkańców województwa w kształceniu pozaszkolnym, które stanowi jeden z najbardziej istotnych elementów składowych kształcenia ustawicznego. Wyniki badań zrealizowanych w ramach projektu „Małopolski system analiz i programowania polityk rynku pracy”¹⁸ pokazują, że 16% mieszkańców Małopolski w wieku powyżej 18 lat aktywnych i nieaktywnych zawodowo uczestniczyło w 2006 roku w różnego rodzaju formach kształcenia pozaszkolnego. Doceniając wysoki poziom uczestnictwa w kształceniu pozaszkolnym mieszkańców Małopolski, trzeba mieć na uwadze, że poziom tego uczestnictwa wśród różnych grup ludności jest bardzo zróżnicowany. Odsetek ten jest na przykład zdecydowanie wyższy wśród osób aktywnych zawodowo i wyniósł on 25%. Poziom aktywności edukacyjnej różnicuje się ze względu na¹⁹:

- **wiek uczestników procesu** – szczególnie aktywne są osoby w wieku 18-24 lat - prawie jedna trzecia z nich zadeklarowała uczestnictwo w różnorodnych formach kształcenia w 2006 roku, a także osoby w wieku 25 – 34 lat, wśród których kształciła się ponad 1/4 oraz

¹⁷ Badanie Aktywności Edukacyjnej Dorosłych, GUS, 2006.

¹⁸ Worek B., Uczestnictwo mieszkańców Małopolski w kształceniu pozaszkolnym, [w:] Górniak J. i Mazur S. (red.), *Diagnoza rynku pracy i wykluczenia społecznego w Małopolsce. Refleksja nad wykorzystaniem wskaźników*, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie, 2007, s. 119-151. Badanie realizowane w ramach Działania 2.1. ZPORR „Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego”; lider projektu: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie; okres realizacji projektu: lipiec 2005 – sierpień 2007.

¹⁹ Worek B., Uczestnictwo mieszkańców Małopolski w kształceniu pozaszkolnym, op. cit.

w wieku 35 – 44 lat (ponad 1/5 uczestniczących w kształceniu pozaszkolnym). Wraz z wiekiem uczestnictwo w różnych formach uzupełniania wiedzy spada, aż do poziomu poniżej 3% w przypadku osób powyżej 65 roku życia. Wyniki badań jakościowych, przeprowadzonych wśród mieszkańców Małopolski potwierdzają te dane wskazując, że w społeczeństwie nadal funkcjonuje stereotypowe przekonanie, że osoby w wieku średnim czy osoby starsze nie muszą/nie potrzebują już poszerzać swej wiedzy i rozwijać umiejętności.²⁰

- **płeć** – w pozaszkolnych przedsięwzięciach edukacyjnych częściej uczestniczą kobiety (17,5%) niż mężczyźni (15,3%).
- **poziom wykształcenia** – im wyższy poziom wykształcenia tym wyższy odsetek uczestniczących w kształceniu pozaszkolnym. Wśród legitymujących się wykształceniem wyższym oscyluje on w granicach 48,5%, wśród posiadających wykształcenie gimnazjalne i niższe odsetek ten kształtuje się na poziomie 3,6%.
- **sytuację zawodową** – w przedsięwzięciach edukacyjnych uczestniczą najczęściej osoby pracujące (26,5%), najrzadziej nieaktywni zawodowo (6,3%).
- **dochód gospodarstwa domowego** – im wyższy dochód na osobę tym wyższy poziom uczestnictwa w kształceniu pozaszkolnym. Wśród gospodarstw domowych, w których na 1 osobę przypada dochód w wysokości 2000 zł i więcej oscyluje on w granicach 48%, wśród zarabiających najmniej (dochód na osobę 400 zł i mniej) wynosi on niecałe 3%. Jednocześnie z badań wynika²¹, że większość – 56% uczestników różnych form szkoleniowych, nie ponosiła żadnych kosztów związanych z uczestnictwem - były to głównie osoby pracujące i bezrobotne. Natomiast 32% badanych - głównie osoby nieaktywne zawodowo - finansowało szkolenia w 100%.
- **miejsce zamieszkania** – w grupie aktywnych zawodowo mieszkańców dużych miast odsetek uczestniczących w kształceniu ustawicznym kształtuje się na poziomie 39%, podczas gdy w małych miastach wynosi on 22%. Na terenach wiejskich w przedsięwzięciach edukacyjnych uczestniczyło jedynie 14% ankietowanych. Jak pokazały badania jakościowe, ma to przede wszystkim związek z brakiem odpowiedniej oferty edukacyjnej w pobliżu miejsca zamieszkania i trudnościami, jakie generuje dojeżdżanie do centrów edukacyjnych (duże nakłady czasowe i finansowe). Uczestnictwo mieszkańców w kształceniu pozaszkolnym silnie różnicuje też rejon zamieszkania

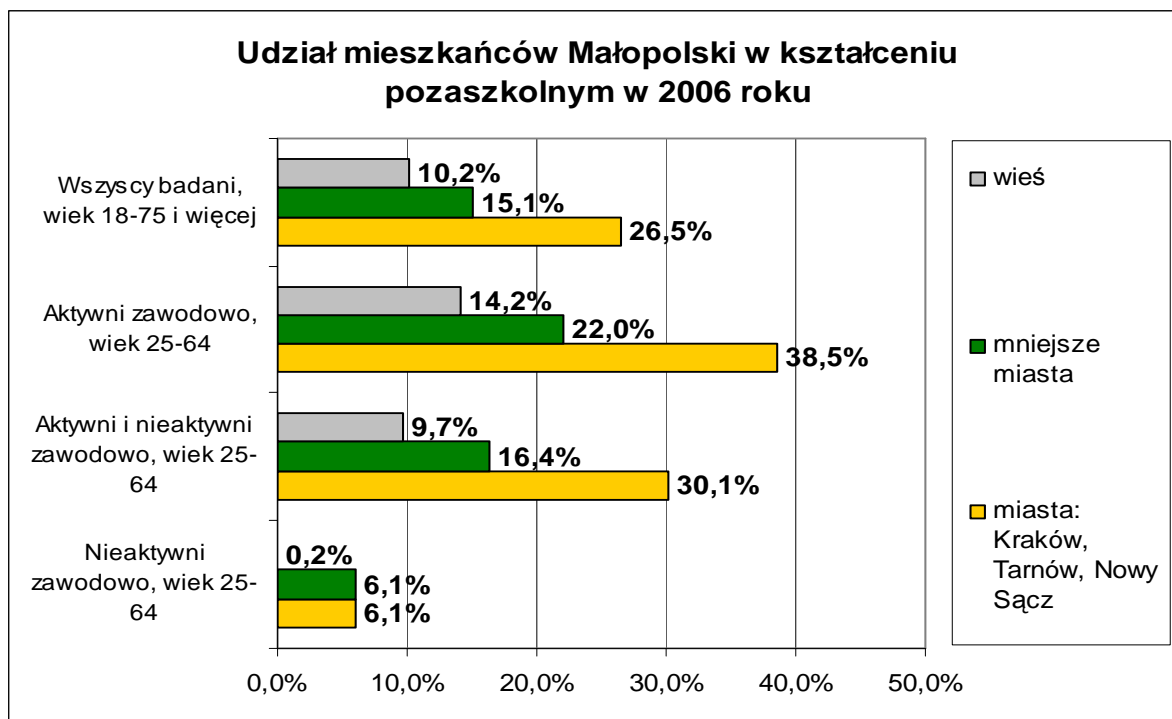
²⁰ Górniak J., Jelonek M., Krupnik S., Łukaszewicz K., Worek B., Kształcenie ustawiczne w Małopolsce w opiniach mieszkańców, op. cit.

²¹ Górniak J., Jelonek M., Krupnik S., Szczucka A., Worek B., Raport końcowy z badań diagnozujących sytuację w obszarze kształcenia ustawicznego w Małopolsce - skrót najważniejszych wyników wszystkich etapów badań naukowych, raport z badań naukowych przeprowadzonych w ramach projektu „Małopolskie partnerstwo na rzecz promocji – rozwoju kształcenia i poradnictwa ustawicznego – model wymiany informacji, narzędzi, badań, dobrych praktyk w obszarze rynku pracy, edukacji i szkoleń” współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz budżet państwa w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Kraków, Uniwersytet Jagielloński, 2008.

badanych. Pod tym względem Małopolska przedstawia się jako region silnie zróżnicowany: z bardzo wysokim uczestnictwem w kształceniu mieszkańców Krakowa (39,5% osób aktywnych zawodowo w wieku 25-64 lata), dość wysokim uczestnictwem mieszkańców dużych miast regionu: Nowego Sącza i Tarnowa (33,2% aktywnych zawodowo w tym samym wieku) oraz najniższym poziomem uczestnictwa wśród mieszkańców powiatów: chrzanowskiego, oświęcimskiego i olkuskiego (9,6% osób aktywnych zawodowo w wieku 25-64 lata).

- dane pochodzące z badań realizowanych w ramach projektu „Małopolski system analiz i programowania polityk rynku pracy” wskazują na jeszcze jedną interesującą kwestię, związaną z motywacją do kształcenia. Okazuje się bowiem, że osoby pracujące podejmują doksztalcenie przede wszystkim pod wpływem **inicjatywy pracodawcy**: na inicjatywę pracodawcy jako inspirację do podjęcia szkolenia wskazało 60% badanych, 39% podjęło doksztalcenie z własnej inicjatywy, a 1% z inicjatywy urzędu pracy. Inaczej wygląda to natomiast w przypadku bezrobotnych: ci deklarują, że doksztalcenie podjęli przede wszystkim z własnej inicjatywy (51%), na drugim miejscu pojawia się jednak urząd pracy jako instytucja motywująca (40%), pozostali wskazywali, że szkolenie podjęli z inicjatywy pracodawcy (9%) (w okresie zanim zostali bezrobotnymi)²². Dane te pokazują więc, że zarówno instytucje rynku pracy, jak i przede wszystkim pracodawcy odgrywają niezwykle ważną rolę w kształtowaniu aktywności edukacyjnej mieszkańców.

²² Worek B., Uczestnictwo mieszkańców Małopolski w kształceniu pozaszkolnym, op. cit.

Źródło: Na podstawie badań B. Worek, *Uczestnictwo mieszkańców Małopolski w kształceniu pozaszkolnym*, op.cit.

Wyniki badań ilościowych²³ pokazują, że Małopolanie biorą udział przede wszystkim w takiego rodzaju aktywności edukacyjnej, która związana jest ze zdobyciem i rozwijaniem kwalifikacji zawodowych (związanych z konkretnym zawodem) – na taką tematykę odbytych kursów wskazywało 39% badanych. Kolejną pod względem częstotliwości wyborów kategorią kursów okazały się kursy językowe – wzięło w nich udział 17% badanych, a następnie kursy informatyczne i inne związane nowoczesnymi technologiami (10%).

Analizując kształcenie ustawiczne w Małopolsce z punktu widzenia przedsiębiorców należy zauważyć, że przedsiębiorcy coraz powszechniej zdają sobie sprawę korzyści wynikających z uzupełniania kwalifikacji swoich pracowników. W badaniach²⁴ zaobserwowano związek pomiędzy wielkością firmy a zakresem udziału w szkoleniach – im większa firma, tym chętniej i częściej szkoli swoich pracowników. W okresie od stycznia do października 2007 roku korzystało ze szkoleń 68% małopolskich przedsiębiorstw.

Istotnym czynnikiem, który wpływa na zwiększenie uczestnictwa pracowników małopolskich przedsiębiorstw w szkoleniach jest sytuacja na rynku pracy i wynikające z niej problemy z rekrutacją osób o odpowiednich kwalifikacjach. 42% małopolskich pracodawców

²³ „Małopolski system analiz i prognozowania polityk rynku pracy” – zrealizowany w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006, Działanie 2.1.

²⁴ Górniak J., Jelonek M., Krupnik S., Szczucka A., Worek B., Raport końcowy z badań diagnozujących sytuację w obszarze kształcenia ustawicznego w Małopolsce – skrót najważniejszych wyników wszystkich etapów badań naukowych, op. cit.

zadeklarowało, że w 2007 roku zetknęło się z problemem znalezienia pracowników o adekwatnych kwalifikacjach. Z tych właśnie powodów, większość pracodawców (85%) liczy się z koniecznością doszkalania nowo zatrudnionych pracowników. 28% przedsiębiorstw zamierza w roku 2008 zwiększyć fundusze przeznaczone na szkolenia. W 93% przypadków, to sami pracodawcy są źródłem finansowania szkoleń.

Przedsiębiorcy najczęściej szkolą pracowników z zakresu obligatoryjnego BHP, często szkolenia dotyczą finansów, sprzedaży, zarządzania, produkcji i jakości, prawa, umiejętności miękkich oraz technik komputerowych. Najbardziej preferowaną formą są kursy i szkolenia, częściej zewnętrzne. Wciąż niewielkim zaufaniem cieszą się szkolenia e-learningowe, ze względu na brak bezpośredniego kontaktu uczestnik – prowadzący.

Zarówno uczestnicy szkoleń jak i pracodawcy w znacznej mierze (73%) uważają za istotne posiadane przez instytucje szkoleniowe certyfikaty i znaki jakości. Jakość ofert edukacyjnej i szkoleniowej jest trudna do oceny. W tym zakresie pracodawcy proponują wprowadzenie zewnętrznego systemu oceny funkcjonowania instytucji szkoleniowych i systematyczne układanie ich w ogólnodostępne rankingi.

Pomimo dużej chęci uczestnictwa w szkoleniach, zarówno po stronie pracodawców, jak i pracowników, barierą okazuje się znalezienie oferty szkoleniowej dopasowanej do potrzeb, pomimo względnie szerokiej oferty szkoleniowej na małopolskim rynku. Problemy tego typu napotkało 20% przedsiębiorców. Prawdopodobną przyczyną tak artykułowanych problemów jest być może nie brak ofert, lecz niska jakość szkoleń, w tym niedostosowanie tematyki szkoleń do realnych potrzeb, a także niedostateczny dostęp do rzetelnej informacji. Inne, obok informacyjnych rodzaje barier utrudniających rozwój kształcenia ustawicznego w regionie oraz uczestnictwo Małopolan w doksztalcaniu się to między innymi bariery finansowe i mentalne (brak świadomości korzyści wynikających z uzupełniania wiedzy).

Pomimo tego, że poziom uczestnictwa Małopolan w kształceniu ustawicznym nie jest najwyższy w kraju, to niewątpliwie Małopolska należy do kilku regionów Polski, które osiągnęły względnie dobrą pozycję, jeśli idzie o uczestnictwo w różnych formach kształcenia dorosłych. Aby jednak odpowiedzieć na pytanie, czy jest to pozycja satysfakcjonująca, należy odnieść się do celów strategicznych, jakie Polska i Europa stawiają sobie w dziedzinie kształcenia ustawicznego. W „Strategii Rozwoju Kształcenia Ustawicznego do roku 2010”²⁵ nie określono docelowego czy pożądanego dla Polski poziomu uczestnictwa

²⁵ Strategia Rozwoju Kształcenia Ustawicznego do roku 2010, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, 2003. Dostępne w Internecie pod adresem:

w kształceniu ustawicznym, trzeba się więc odwołać do wskaźników przyjętych dla całej Unii Europejskiej. Wskaźniki takie znajdują się w dokumentach formułujących cele, które winny być realizowane w ramach Europejskiej Strategii Zatrudnienia. Kluczowym jej obszarem jest wspieranie rozwoju kapitału ludzkiego i kształcenia ustawicznego. W odniesieniu do tej ostatniej dziedziny przyjęto, iż do roku 2010 w kształceniu ustawicznym będzie uczestniczyło co najmniej 12,5% ludności państw członkowskich UE, będącej w wieku produkcyjnym (25-64 lata). Dane wykorzystywane do monitorowania postępów w osiągnięciu tego rezultatu pochodzą z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (*EU Labour Force Survey*), gdzie respondenci są pytani o to, czy w ciągu ostatnich czterech tygodni poprzedzających badanie uczestniczyli w przedsięwzięciach edukacyjnych lub szkoleniowych²⁶.

Pod względem uczestnictwa mieszkańców w kształceniu ustawicznym, w porównaniu z danymi charakterystycznymi dla kraju, od 2004 roku Małopolska wypada nieznacznie gorzej – w 2006 roku udział ten wyniósł w Małopolsce 4,2%, w Polsce 4,7%. Dane, które obrazują udział mieszkańców Polski jak i Małopolski w tego typu kształceniu wypadają zdecydowanie negatywnie w porównaniu z danymi charakterystycznymi dla tych krajów europejskich, które przodują pod względem uczestnictwa ich mieszkańców w kształceniu. W roku 2006 średni poziom uczestnictwa w kształceniu ustawicznym wynosił dla wszystkich państw UE (EU27) 9,6%, dla 25 państw (EU 25) 10,2%, zaś dla krajów piętnastki (EU15) 11,2%²⁷. Spośród wszystkich państw UE, najwyższy poziom uczestnictwa w kształceniu ustawicznym odnotowano tradycyjnie w krajach skandynawskich (Szwecja 32%, Dania 29,2%, Finlandia 23,1%) oraz w Wielkiej Brytanii (26,6%), najniższy zaś w Grecji (1,9%) i w nowych państwach członkowskich (Rumunia i Bułgaria: 1,3% w obu tych krajach). Polska z poziomem uczestnictwa w kształceniu ustawicznym wynoszącym 4,7% (oraz Małopolska, gdzie poziom uczestnictwa jest zbliżony do poziomu krajowego) zdecydowanie odstaje od czołówki najbardziej zaawansowanych krajów, jednak już całkiem dobrze wygląda na tle byłych państw bloku wschodniego: Czech (5,6%), Słowacji (4,1%) czy Węgier (3,8%), a nawet Włoch (6,1%), Irlandii (7,3%) Niemiec (7,5%) czy Francji (7,6%).

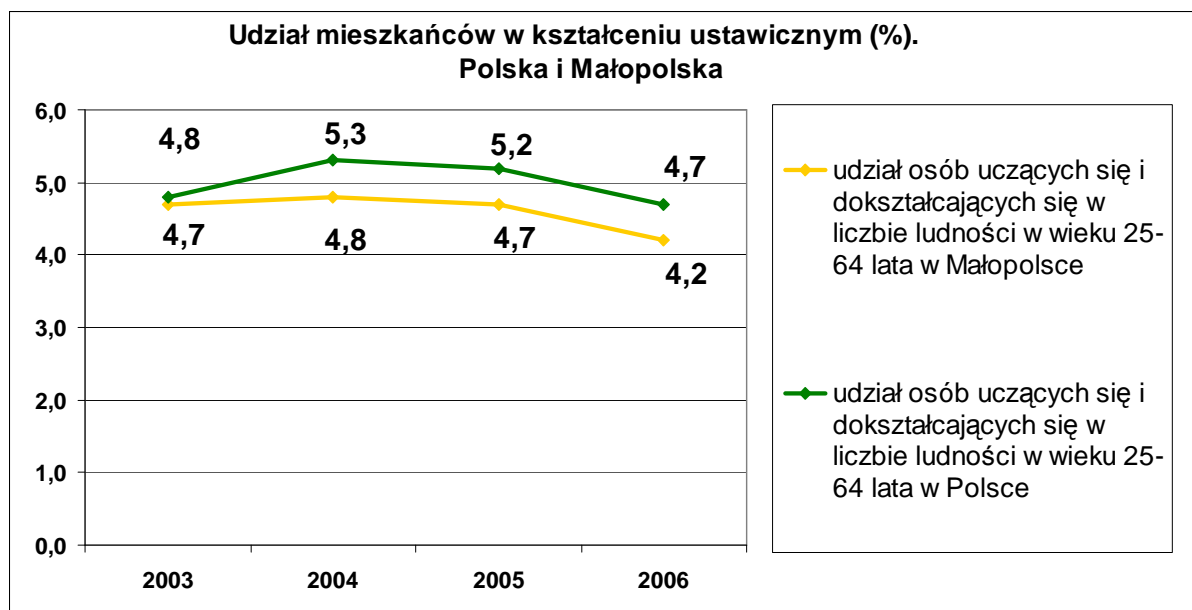
http://www.menis.gov.pl/ksztzaw/strategia/strat_ust.php (według stanu na dzień 10.04.08 r.).

²⁶ The Employment Committee, *Employment Guidelines (2005-08)* – indicators for monitoring and analysis – endorsed by EMCO 27/06/07. Dostępne w Internecie pod adresem:

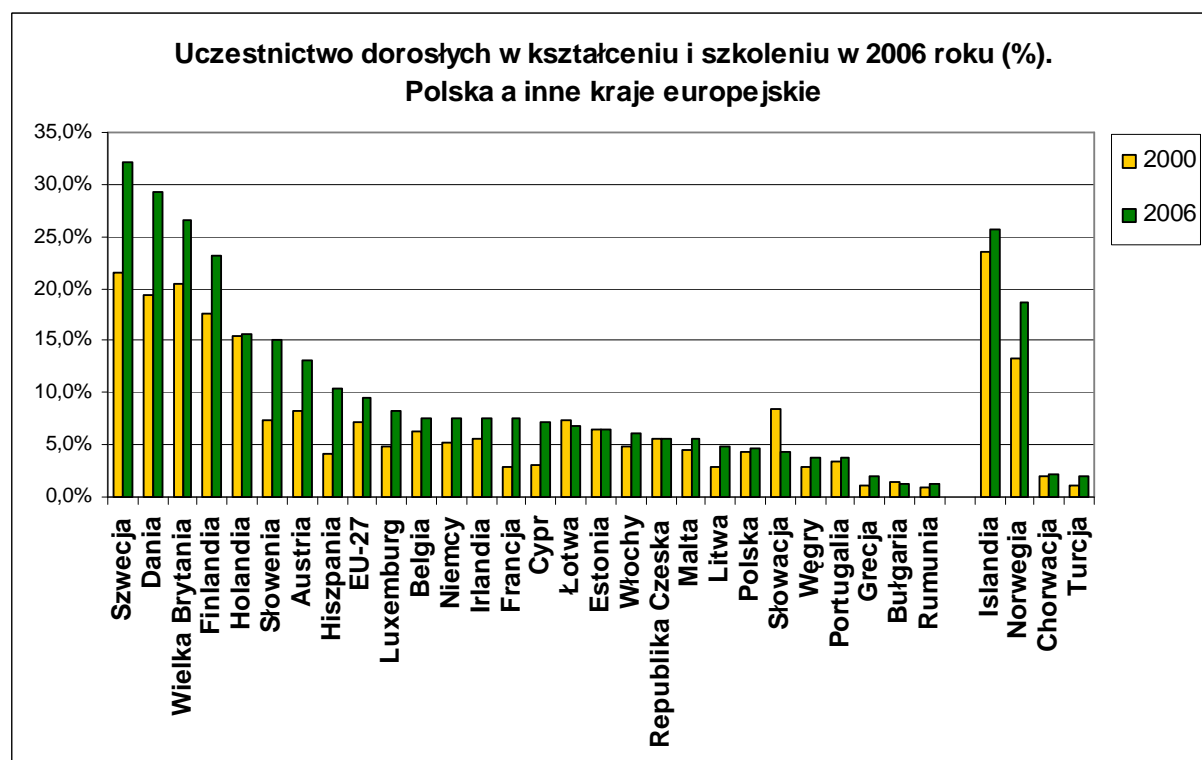
http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/pdf/list_indicators_2007_en.pdf (według stanu na dzień 10.04.08 r.).

Prezentowany wskaźnik dotyczy udziału w kształceniu ustawicznym mieszkańców w wieku 25-64 lat w przeciągu 4 tygodni poprzedzających badanie. Wskaźnik ten – zastosowany w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS) – jest wskaźnikiem strukturalnym Europejskiego Urzędu Statystycznego (Eurostat), rekomendowanym przez Unię Europejską do badania uczestnictwa w kształceniu przez całe życie. Definicja kształcenia ustawicznego obejmuje tutaj zarówno edukację szkolną, doksztalcanie poza systemem edukacji szkolnej, jak i kształcenie nieformalne. Należy zatem zauważyć, że danych z BAEL nie należy odnosić do danych pochodzących z BAED, bowiem w BAED pyta się respondentów o doksztalcanie w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie, a nie w ciągu ostatnich czterech tygodni.

²⁷ *Komunikat Komisji. Kształcenie dorosłych: Nigdy nie jest za późno na naukę*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, 2006.

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Źródło: „Komunikat Komisji Europejskiej do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów. *Uczenie się przez całe życie na rzecz wiedzy, kreatywności i innowacji. Projekt wspólnego sprawozdania 2008 Rady i Komisji z postępów w realizacji programu prac „Edukacja i szkolenie 2010”.*”

W kontekście analizy sytuacji kształcenia ustawicznego w Małopolsce, warto zwrócić uwagę na dane dotyczące szkolnictwa dla dorosłych. W tym trybie kształcenia objęto w województwie małopolskim w roku szkolnym 2006/2007: 6 gimnazjów, gdzie uczęszczało

60 uczniów (nie istniała żadna szkoła podstawowa dla dorosłych), 9 zasadniczych szkół zawodowych, w tym 8 szkół ponadgimnazjalnych, gdzie uczęszczało 46 uczniów, 174 licea ogólnokształcące, w tym 105 liceów uzupełniających, gdzie uczęszczało 6 tys. uczniów, 2 licea profilowane, gdzie uczęszczało 49 uczniów, 105 techników, gdzie uczęszczało 6,7 tys. uczniów, w tym 91 techników uzupełniających, gdzie uczęszczało 5,6 tys. uczniów oraz 248 szkół policealnych i pomaturalnych, gdzie uczęszczało 22,9 tys. uczniów. Generalnie zauważalny jest spadek zainteresowania kształceniem się w szkołach dla dorosłych – odnotowano znaczny spadek ilości uczniów w porównaniu z rokiem 2005/2006. Wyjątek stanowią szkoły policealne i pomaturalne oraz licea profilowane, w których nastąpił wzrost w tym zakresie.

Szkolnictwo dla dorosłych w Małopolsce

SZKOLNICTWO DLA DOROSŁYCH	2005/2006			2006/2007		
	SZKOŁY	UCZNIOWIE	ABSOLWENCI ^a	SZKOŁY	UCZNIOWIE	ABSOLWENCI
Podstawowe	-	-	-	-	-	-
Gimnazjalne	5	325	70	6	260	85
Zasadnicze zawodowe	9	444	153	9	319	127
Licea ogólnokształcące ^b	193	13149	3576	174	12531	5169
Licea profilowane	2	102	-	2	149	-
Technika ^c	165	9975	4424	105	6739	3985
Policealne i pomaturalne	230	20350	6225	248	22949	6623
OGÓŁEM	604	44345	14448	544	42947	15989

a - z poprzedniego roku szkolnego b - łącznie z liceami uzupełniającymi c – łącznie z technikami uzupełniającymi
 Źródło: Urząd Statystyczny w Krakowie

6. WNIOSKI

1. Powołując się na opinie ekspertów Banku Światowego²⁸ należy zauważyć, że **wdrożona w 1999 roku reforma systemu edukacji ograniczyła w znacznym stopniu poziom zróżnicowania w ofercie edukacyjnej**. Rozwój kompetencji ogólnych w procesie edukacyjnym wyprzedził kształcenie zawodowe. Wypromowanie przez państwo szkolnictwa ogólnokształcącego kosztem szkolnictwa zawodowego spowodowało ukierunkowanie preferencji młodzieży i rodziców na szkolnictwo ogólnokształcące, przez co ten rodzaj wykształcenia postrzegany jest jako bardziej wartościowy. Efektem tego jest systematyczny spadek jakości kształcenia w szkołach zawodowych i tym samym – obniżanie poziomu praktycznych umiejętności absolwentów tych szkół. Tym samym można powiedzieć, że włączenie młodych ludzi w system ogólnokształcący, rozminęło się i nadal rozmija się z potrzebami gospodarki – przedsiębiorstwa wymagają od absolwentów konkretnych kwalifikacji i umiejętności zawodowych. Ponadto same szkoły i uczelnie zbyt małą wagę przywiązują do wykształcenia umiejętności poszukiwania pracy, do tworzenia cech kwalifikacyjnych wymaganych przez pracodawców czy do wspomaganie uczniów w poszukiwaniu praktyk lub staży. Brakuje również współpracy pomiędzy szkołami i pracodawcami w zakresie dostosowywania programów kształcenia do wymagań rynku pracy.
2. **Pogarszająca się sytuacja szkolnictwa zawodowego w Polsce ma swoje odzwierciedlenie na poziomie województwa**. Procent uczniów wybierających szkoły zawodowe kształtuje się od kilku lat na bardzo niskim poziomie (ok. 4%). Ponadto, jak wynika z badań na temat losów absolwentów szkół zawodowych²⁹ w Małopolsce, edukację w zasadniczych szkołach zawodowych wybiera głównie młodzież o niewielkich aspiracjach edukacyjnych i zawodowych. Mało tego, wybór ten ma bardzo często charakter bierny, nie związany z chęcią podnoszenia własnych kwalifikacji – nic dziwnego zatem, że pracodawcy bardzo nisko oceniają przydatność zawodową osób kończących tego typu szkoły. Skutkiem tego grupa osób posiadających ten typ wykształcenia w wysokim stopniu zagrożona jest bezrobociem. Aby zmienić obecny stan rzeczy należałoby przede wszystkim zapewnić młodzieży dostęp do informacji, które pozwoliłyby im na świadomy i racjonalny wybór zarówno szkoły, jak i kierunku kształcenia. W tym celu należy dążyć do zwiększenia częstotliwości i zakresu badań dotyczących dostosowania systemu edukacji do potrzeb rynku pracy, które dostarczyłyby

²⁸ „Gospodarka oparta na wiedzy”. Perspektywy Banku Światowego, KBN, Warszawa, 2003, s. 22.

²⁹ Badania losów absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych. Raport z badań powstały w ramach „Małopolskiego Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji” na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie, Public Profits Sp. z o. o., Kraków, 2007.

informacji na temat popytu na dane kwalifikacje. Należy również dążyć do podnoszenia poziomu jakości zajęć praktycznych odbywanych w szkołach zawodowych w taki sposób, aby odpowiadały one wymaganiom stawianym przez rynek pracy. Jedną z bardziej pilnych potrzeb w tym zakresie w województwie małopolskim jest potrzeba znacznego podniesienia poziomu komputeryzacji tego typu szkół.

3. **Pozytywnym zjawiskiem w Małopolsce są wyższe, niż średnie w kraju, wyniki egzaminów gimnazjalnych oraz maturalnych.** Świadczy to o dobrym poziomie edukacji na szczeblu ponadgimnazjalnym w Małopolsce. Należy jednak pamiętać, że egzamin gimnazjalny w wysokim stopniu decyduje o dalszych losach edukacyjnych ucznia i w związku z tym należy dążyć do poprawy słabych wyników na obszarach wiejskich, a także w tych powiatach, w których średni wynik jest zdecydowanie niższy niż w pozostałych (np. w powiecie proszowickim).
4. **Pozytywnym zjawiskiem jest również systematycznie rosnąca liczba studentów oraz absolwentów szkół wyższych, co skutkuje wzrostem liczby osób z wykształceniem wyższym w naszym województwie.** Z drugiej jednak strony, z roku na rok rośnie udział osób z wyższym wykształceniem w grupie osób bezrobotnych. Niewątpliwie ma to związek ze zjawiskiem „inflacji dyplomów” – rynek pracy nie jest przystosowany do przyjęcia tak dużej ilości absolwentów. Szczególnie dotyczy to sytuacji absolwentów kierunków ekonomicznych. Pomimo faktu, że popyt na ludzi posiadających wykształcenie ekonomiczne jest niższy niż podaż, od kilku lat wyższe szkoły ekonomiczne oraz ekonomiczne profile kształcenia cieszą się największą popularnością.
5. **Poprawia się sytuacja kształcenia ustawicznego w Małopolsce.** Analiza udziału Małopolan w tego typu kształceniu, wskazuje na poprawiający się poziom uczestnictwa. Mało tego, systematycznie rosnący odsetek młodych Małopolan uzyskujących wyższe wykształcenie pozwala oczekiwać, że poziom ten będzie nadal wzrastał – wykształcenie jest bowiem bardzo silnie skorelowane z uczestnictwem w doksztalcaniu się. Ponadto można oczekiwać, że wraz z rozwojem konkurencyjności oraz innowacyjności małopolskich przedsiębiorstw będzie też wzrastało zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych pracowników, co w konsekwencji zdynamizuje rynek kształcenia ustawicznego w Małopolsce³⁰.

³⁰ Worek B., Uczestnictwo mieszkańców Małopolski w kształceniu pozaszkolnym, op. cit.

6. **Można przypuszczać, że tak znaczący wzrost uczestnictwa w szkoleniach, kursach i innych formach doksztalcania, jaki odnotowano między rokiem 2003 a 2006, był związany między innymi z finansowaniem tych działań ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.** W związku z tym wskazane jest dalsze promowanie i realizowanie projektów z zakresu podnoszenia kwalifikacji w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Z drugiej strony warto w tym kontekście odnotować wnioski jak przedstawiają autorzy raportu „Edukacja dla pracy. Polska 2007”³¹, że brakuje debaty na temat modelu finansowania edukacji dla dorosłych pomimo faktu, że do dyspozycji pozostają środki z Europejskiego Funduszu Społecznego.
7. W kontekście działań na rzecz podnoszenia jakości kształcenia ustawicznego w Małopolsce, **należy szczególnie podkreślić działalność Projektu Małopolskiego Partnerstwa na Rzecz Promocji-Rozwoju Kształcenia i Poradnictwa Ustawicznego**, który funkcjonuje w ramach Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie. Przeprowadzane w jego ramach badania stanowią odpowiedź na wzrastającą i wielokrotnie artykułowaną potrzebę podnoszenia jakości zasobów ludzkich poprzez systematyczną poprawę kwalifikacji i kompetencji zarówno osób obecnie pracujących, jak i osób pozostających bez pracy. Jednym z efektów funkcjonowania Projektu jest „Małopolski Protokół na rzecz Kształcenia Ustawicznego”, stanowiący dogłębną, wielowymiarową analizę dotyczącą rozwoju kształcenia ustawicznego w Małopolsce³². Wykorzystanie wniosków oraz rekomendacji zawartych w Protokole pozwoli na zdynamizowanie rozwoju kształcenia ustawicznego w Małopolsce.
8. **Jak pokazują badania, sytuacja w Polsce jak i w Małopolsce pod względem kształcenia ustawicznego zaczyna się stabilizować:** obserwuje się silny związek pomiędzy poziomem wykształcenia i poziomem zarobków, co niewątpliwie jest silnym motywatorem do podejmowania kształcenia i dobrze rokuje nie tylko uczestnictwu w kształceniu formalnym, ale także wszelkim inicjatywom związanym z doksztalcaniem się i rozwojem. Z drugiej strony, nie sposób nie zwrócić uwagi na istniejące w dalszym ciągu duże dysproporcje pomiędzy uczestnictwem w kształceniu ustawicznym mieszkańców Polski (jak i Małopolski) i takich krajów, jak Szwecja, Dania czy Wielka

³¹ UNDP, Edukacja dla pracy. Raport o rozwoju społecznym. Polska 2007, Warszawa, 2007; Najnowszy Raport UNDP – Edukacja dla pracy. Informacja prasowa. Dostępne w Internecie pod adresem: http://www.undp.org.pl/files/645/informacja_prasowa_NHDR_2007.doc (według stanu na dzień 10.04.08 r.).

³² Małopolski Protokół na rzecz Kształcenia Ustawicznego. Wytoczne wypracowane w ramach projektu „Małopolskie partnerstwo na rzecz promocji – rozwoju kształcenia i poradnictwa ustawicznego – model wymiany informacji, narzędzi, badań, dobrych praktyk w obszarze rynku pracy, edukacji i szkoleń”, Kraków, 2007; Aneks – Małopolski Protokół na rzecz Kształcenia Ustawicznego, Kraków, 2007. Protokół dostępny w Internecie pod adresem: http://www.wrotamalopolski.pl/root_trz/vademecum/polityka_regionalna_ksztalcenia_ustawicznego/ (według stanu na dzień 10.04.08 r.).

Brytania. Stwierdzając te dysproporcje warto zauważyć, że w krajach tych istnieją od lat rozwinięte i kompleksowe rozwiązania skierowane zarówno do mieszkańców jak i do przedsiębiorców, zachęcające do kształcenia i wspierające działania w tym zakresie. Należy korzystać z rozwiązań zastosowanych w tych krajach, zwracając szczególną uwagę na pobudzanie świadomości mieszkańców co do konieczności uczenia się i rozwoju kompetencji. W tym celu wskazane jest wykorzystywanie różnorodnych instrumentów: poczynając od kształtowania nawyków edukacyjnych i rozwijania pasji i zainteresowań w ramach kształcenia formalnego, poprzez włączenie pracodawców do promowania dokończania się jako sposobu na poprawę sytuacji zawodowej i materialnej nie tylko przedsiębiorstwa jako takiego, ale także jego pracowników, aż po budowanie mechanizmów pozwalających wykorzystać kompetencje i doświadczenie osób starszych w celu ułatwienia międzypokoleniowego transferu wiedzy. Pozytywny stosunek Małopolan do kształcenia ustawicznego stanowi dobrą podstawę do rozwijania takich systemowych działań na rzecz kształcenia przez całe życie w regionie. Działania te powinny być zwłaszcza nakierowane na grupy szczególnego ryzyka - bezrobotnych, mieszkańców terenów wiejskich oraz dorosłych mieszkańców posiadających niższe wykształcenie. Bez wsparcia dostosowanego do sytuacji tych osób, nie będą one rozwijały swoich kompetencji zawodowych, a tym samym nie będą podnosiły jakości kapitału ludzkiego w regionie. Szkolenia dla tych osób, aby przyniosły pożądany efekt w postaci podniesienia poziomu ich aktywizacji zawodowej, powinny mieć charakter kompleksowy i długoterminowy.

9. **Poprawa jakości kształcenia ustawicznego, jak i zwiększenie w nim udziału mieszkańców, wymaga ponadto dążenia do budowy otwartego i elastycznego systemu edukacji ustawicznej poprzez rozwój instytucji działających w obszarze edukacji i rynku pracy, a także dzięki działaniom inwestycyjnym**³³. Aby podnieść jakość świadczonych usług konieczne jest zatem tworzenie nowej oraz modernizacja istniejącej infrastruktury dydaktycznej i teleinformatycznej kształcenia ustawicznego, przede wszystkim poprzez tworzenie sieci informatycznych czy centrów edukacyjnych wraz z wyposażeniem. Niezbędne są również inwestycje umożliwiające poprawę jakości oferowanych usług edukacyjnych w istniejących oraz tworzonych placówkach, w tym pozwalających na utworzenie systemu edukacji elektronicznej (e-nauczanie).

³³ Małopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007 – 2013. Załącznik do Uchwały Nr 79/07 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 20 lutego w sprawie zmiany Uchwały Nr 39/07 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 29 stycznia 2007r. w sprawie przyjęcia projektu Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013 oraz Indyktywne Planu Inwestycyjnego zmienionej Uchwałą Nr 56/07 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 5 lutego 2007r.
Dokument dostępny w Internecie pod adresem:
http://www.malopolskie.pl/Pliki/2007/MRPO_20luty07_wersja_po_KRM.pdf (według stanu na dzień 10.04.08 r.).

Pożądane jest także wypracowanie i upublicznianie wyników ocen szkół i placówek edukacyjnych na poziomie regionalnym. Zabieg ten stanowiłby odpowiedź zarówno na potrzeby społeczne, jak i na upowszechniane przez media często nieprofesjonalne ocenianie (np. rankingi szkół).